

PRZYPRAWNY (58) *ai*

a jasne (w tym 3 r. błędne znakowanie).

comp przyprawni(e)jszy (1) *BielKron*.

sg m N przyprawnny (6). ◊ *A* przyprawnny (2), przyprawn(e)go (1). ◊ *I* przyprawnnym (1). ◊ *L* przyprawnnym (1). ◊ *f N* przyprawną (7), przyprawn(a) (3). ◊ *A* przyprawną (2). ◊ *I* przyprawną (3). ◊ *n N* przyprawn(e), przyprawni(e)jsz(e) (3). ◊ *G* przyprawn(e)go (1). ◊ *D* przyprawn(e)mu (2). ◊ *pl N* [*m pers* przyprawni.] *subst* przyprawné (10); -é (1), -(e) (9). ◊ *G* przyprawnnych (4). ◊ *A m pers* przyprawn(e) (1). *subst* przyprawné (7); -é (2), -(e) (5). ◊ *I f* przyprawnymi (1), *StryjKron*, przyprawn(e)mi (1) *FalZioł*. *n* przyprawnymi (1). ◊ *L* przyprawnnych (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (trzy z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Sporządzony tak, aby był zdatny do użytku, zwłaszcza w sposób wymagający specjalistycznych umiejętności; apparatus Mącz (16)* : miał bowiem Alexander Słoniow tyfiąc ktorzy złoto iego nofili/ á czterzyftá wozow wŷytkich s kofami oftremi przypráwnych [*falcatas*]/ á dwánaŷce ŷet kar/ iezdnych trzy kroć ŷto tyfiąc *HistAl* H4v; *Apparatus, Nágotowány/ przirządzony/ przipráwny. Mącz* 279d, 420a.

przyprawnny czym (1): Słychác w tym tám kráiu [*nad ujścim rzeki Ob*] trábieńie wftáwicźńie/ iefli [= czy] ludzie álbo czárći niemogá wiedzycé/ álbo tráby przypráwne ná gorze wiátrem. *BielKron* 433v.

Wyrażenia: [»kula przyprawná«: Rožen go [*hetmana wołoskiego*] z ruŷńnice nie chybił/ ácz kulá przypráwną/ iednák zbroiá nie puŷciłá/ wŷákoź ŷię przywłoká ná nim zápalilá/ ktorey vgáŷić nie mogł *PaprHerby* 79.]

»misternie przyprawnny« (1): Piŷzá niektorzy iź rychłó potym Medea pogniewálá ŷie z iazonem/ y ziecháłá od niego precź z Greciey ná wŷchod ŷłóńcá/ popaliwŷy iego kráinę y miáłtá ogniem miŷternie przypráwnym *BielKron* 55.

»ogień przyprawnny« = *pociski zapalające* [*szyk zmienny*] (1): *BielKron* 55; [[*Bułgarowie*] okręty im [*Saracenom*] y galery przypráwnym ogniem popalili. *BielKron* 1597 12 (*Linde*)].

»przyprawnne stoły« = *stoły zastawione do posiłku, zapewne: kosztownie* [*szyk 1:1*] (2): Komu záwŷdy nád ŷzyjá wiŷi miecz goły/ Nie vczyniá mu ŷmáku przypráwné ŷtoły *KochPieŷ* 18; *GoŷCast* 14.

a. *Sporządzony jako specyfik, zwłaszcza leczniczy (9)* : W Ręku noŷić nieczo wonnego iefł rzecź poźyteczná/ iako ŷá rzeczy prziprawne w aptekach. z ambri y z inych rzeczy woⁿnych *FalZioł* V 63, III 4d, V 93v; A wodką przypráwną námaź oczy ŷwoie/ ábyŷ przeźrzał. *RejAp* 44; Támże im teź roŷkazano przypráwować ony máŷći woniájące/ y ony oleie przypráwne/ czym mieli pomázowác nacźynia ony/ y ołtarze ony/ y káplice ony *RejPos* 348v; *Lithocolla* – Prziprawne wapno. *Glutinum quo lapides coniunguntur. Fit autem ex lapide Pario, aut marmore cum taurino glutino. Calep* 609a.

przyprawnny k(u) czemu (2): Tego Echynuŷa ŷkora: ŷurowa bywa przymieŷzana lekarzŷthwu ku ŷwierzbiowi przyprawnemu. *FalZioł* IV 34c, V 62v.

przyprawnny z czym (1): dáwác mu [*szalonemu*] ieŷć Oman przypráwnny z miodem/ álbo potráwámi iákoźkolwiek. *SienLek* 53.

2. *Przysposobiony do spełnienia określonej funkcji (2)* : (*did*) Pośeł vkażuye Kupcowj przyprawne TowarziŃe (-) Owoś towarzisłj twoj Widziśłs yako każdy Ńtoy A yełcze to tak rzecz mogę Ze Kazdy gotow na drogę *RejKup* v6v; [*BudUrząd* 74v].

przyprawny ku czemu (1): [Więc iżby Pleban lepiej przyprawny był ku onych ludzi pohánbieniu ktorzy się przeciwiąią tey prawdzie/ tedy świętego Ieronymá przeciwko Wigilánciułowi y Damáfcená niech ołobliwie czyta *KuczbKat* 274]. Cf *Wyrażenie*.

[*przyprawny czym*: A iáko Iézdni dobrze opátrzeni być máią w Kónie/ [...] ták téz y Pielzy máią być dobrze przyprawni Zbroią/ Strzelbą/ y wśeláką bronią ku bitwie przyśłufzáiącą. *TarnUst* 284 (*Linde*).]

Wyrażenie: »przyprawny ku boju« (1): bowiemeś ty [*Panie*] dodał Ńercá mnie gdyś potłumiał ony ile kroć Ńie chćieli wzruśfyć przeciwko mnie á mniezáwždy [!] vmocniwśly czyniłeś przyprawnego ku boiu. *RejPs* 26.

3. *Przeznaczony, mający zastosowanie do czegoś (2)* :

przyprawny k czemu (1): á wten czas gdy grzmi albo Ńie liśka [...]: nawięczy [kamfora] ciecze/ á naiaki kolwiek proch albo na rozgi Ńuche czo zdrzew opadaią przidzie: s tym Ńie zmieźsa/ pothym w naczyniach kthemu przyprawnych przez lekki ogień od tego plugałtwa bywa oddzielona *FalZioł* I 70b.

przyprawny na co (1): Y odeyda Márie. A Piotr gdzie w iákim przyprawnym ná to káćie/ będzie mowił. *MWilkHist* I.

4. *Do którego dodano przyprawy dla poprawienia smaku; conditus, medicatus Cn (11)* : *BierRozm* 9; [*król Władysław*] winá áni piwá nie rad pijał/ tylko wodę przyprawną *BielKron* 387; á będzieli to ptáłtwo/ kury/ ćielęćiná/ káplón/ nic Ńye nád to lepźzego [*choremu*] dáć niemoże: ryby/ owoce/ iárzyny/ przyprawné iuchy/ ná czáły potomné [*tj. gdy będzie zdrowszy*] zchowawśly *Oczko* 24v; *Calep* 954b; [*TomZbrudzBrul Deut* 29/6].

Wyrażenia: »potrawy przyprawne« = *dapes lautiores Murm, BartBydg; exquisitae epulae, scite parata edulia Mącz* [szyk 4:2] (6): *Murm* 159; *Cupedia, cupiditas edendi aut bibendi, dapes lautiores, potrawy przyprawne, lakothky BartBydg* 38b; *BielKron* 458; *Exquisitae epulae, Foremnie przyprawne potrawy. Mącz* 336d, 372d; á odpocznawśly z onego trudu kilko dni/ y wychwoślawśly Ńię w láźni/ á pośiliwśly pićim y potráwami przyprawnymi żywot zemdlony/ odprowadzon był [*Kiejstut*] do Litwy *StryjKron* 442.

»wino przyprawne« = *vinum aromatites a. conditum a. Hippocraticum Cn (1)*: Wina mętné⁸⁰ á zwłázcza przyprawnego [...] nie piy. *FalZioł* V 64v.

5. *Piękny, ozdobny, wystrojony; apparatus, politus Mącz (11)* : A iuz ták [*królowa*] ochędożona rozmáytymi vbiory będzie przywiedzioná do krolá onego á wiele pánién przyprawnych będzie iá prowadziło *RejPs* 68v; Tákżec y przyprawny gmách y kośztowna Ńzátá/ Nic náłzego miłego nie ozdobi brátá. By Ńiedzyał iáko Dzyęćioł nadobnie vpśtrzony/ A nie bęध्ये rozumu/ porowna z Gáwrony. *RejWiz* 46v, 26, 36; Tám widziáł ochędożne gmáchy kortynámi z iedwabiu wyśzywánymi/ iż tákich nigdziey nie widał. A gdy przyśzedł do łóźnice gdzie Krol leżał/ tám ielźcze przyprawnieyśze okazanie wślytkich rzeczy było. *BielKron* 453; *Domus omnibus rebus instructa et apparatus, Wielmi*

doftateczny dóm/ y prziprówny. *Mącz* 279d, 349d; *RejZwierc* 58v; Wieńcem ozdób mirtowym; iey nadobne łkronie Ozdób rożą/ kwiatkami/ ktore w Helikonie Rołtą; nátkni wefołą twarz pięknowonnymi Himenee fiołkami/ źiołmi prziprównymi. *SapEpit* B3v.

przyprawny czym (1): Gdi lepak ieden łzkarady ale barzo bogaty iemu [*Diogenesowi*] dom łwoy prziprawny złotem vkazał, tedy onemu gołpodarzowi na twarz plunął *BielŻyw* 74.

a. *O języku: kunsztowny* (1) : Oratio, Rzecz/ Mowá. Proprie, Długa á prziprówna rzecz ku komu. *Mącz* [269]d; [Ty [czytelniku] co to czytać będziełz/ chćiey z námi źáłowác: A ná prziprówné łłowká gdzie indziej łię chowác. *JurPogrzeb ktv* (*Linde*)].

6. *Sprawny, zręczny* (1) : Tullius zápaliwłzy łie w gniew/ chciał go [*Tarkwiniusza*] s łtolcá zepchnác/ ále Tárquinius będąc młody á ktemu prziprówny/ pchnął go od łiebie á krzyknął ná łwoie/ ktorym rołkazał áby go zepchnęli ná doł. *BielKron* 103v.

7. *Sztuczny, nieprawdziwy; mający na celu wprowadzenie w błąd lub osiągnięty za pomocą nieuczciwych środków; adulterinus, fucatus* *Mącz*, *Cn*; *facticius, fictus* *Mącz* (10) :

a. *O przedmiotach, produktach i zjawiskach* (3) : Factitius, Rękomá vcziniony á nie wedle przirodzenia. Factitium vinum, Prziprówné wino. *Mącz* [114]a; [*BielKron* 1597 788].

W przeciwstawieniu: »przyrodzony ... przyprawny« (1): Abowiem ci ktorzi łię tą nauką [zwaną *destignativa*] paráli/ na rynek albo plać gdzie kupowano fałki/ tablice/ y słupiki [...] przichadzali/ iżeby kupuiący niebyli ołzukani. I wybornie mogli poznać przez tę naukę włzelakich rzeczy piekność y łliczność/ ktora była przirodzona á ktora prziprawna *KwiatKsiąż* H4v.

Przen (1) : [*Chrystus powiada:*] Zem ia nie przyłzedł leczyc łprawiedliwych/ ále grzełzniki. Otoź iuź małz Doktorá/ otoź iuź małz lekárzá/ otoź małz nieomylną pociechę łwoię/ otoź małz drogę nie tułaiąc łie po łefiech/ po cudzych kráinach/ nábywaiąc omylnych á prziprównych plałtrow łobie/ gdzie łie małz wciec s thą bolełciwą á niezgoioną ráną twoią *RejPos* 327.

b. *O urodzie* (3) : Adulterinus. Fálziwy/ nakázony. [...] Adulterinus color. Prziprówna płeć. Cudność. *Mącz* 3d; Mulier ficta, Niewiáłtá s prziprawną twarzą/ która yáko by v łkrzinki była vmywłzy łie yáyem/ potym barwiczkí s krzinki dobyłá y oná łie vmalowála. *Mącz* 127c, 138c.

c. *O sytuacji* (4) : *RejPos* 337v; Ci [kostyrowie] łzczęłcié opułciwłzy łztuką nárabiaią: Pieniádze towarzyłkie k łobie przewabiáią. Nie ták iáko fortuná wiátry łwe obráca/ Redlich [tj. *uczciwie*] wygrawa káždy/ ábo też vtraca: Ale fortel pomaga łzczęłciú prziprównemu/ Y gotuie zwycięłstwo łgarzowi iáwnemu. *KlonWor* 72.

W przeciwstawieniu: »przyrodzony ... przyprawny« (2): iź thu Pan temu kochániú łwemu/ á themu wdzyęcznemu narodowi łwemu człowieká nędznego/ rozná łwiátłóć ku pociełze iemu/ podawác raczy/ przyrodzoną/ prziprówną/ á przytym nád naywylłze/ onę od niego z miłofierdzya iego nam nádána. *RejPos* 337, 337v.

8. *Poddany zabiegom powodującym požądane zmiany* (1) : kthorym [*Amazonki swoim córkom*] popalyły práwe pierłł áby vłchły by łukowi nie przekažály ku łtrzelániú/ á łtąd máiá być wezwáne Mámmázones á nie Amázones/ od pierłł prziprównych/ bo mamme pierłł po Grecku. *BielKron* 297.

9. *Przyprawiony, doczepiony* (1) :

Wyrażenie: »przyprawne włosy« = *caliendrum, capillamentum, galericulum Cn (1)*: *Galericum dicitur*. Przyprawki/ przyprawne włosy/ to włosy/ cudze włosy. *Mącz 34c*.

10. Służący do łączenia, przystawiany (3) : [starzy walecznicy] Miewáli też drabiny przyprawne co ná mury po nich leżli. *BielSpr 61v*; Tákież mosty/ ktore między Turki nowo powstháły przyprawne/ przynáfzaią folgámi pod mury [...] / położą on most ieden koniec ná murze/ á drugi ná ziemi/ po nim idą ku sturmu *BielSpr 63v, 61v*.

Synonimy: **1.** gotowy, naczyniony, nagotowany, narządzony, przygotowany, sporządzony, sprawiony; **2.** przysposobiony, przyuczony; **4.** okraszony; **5.** cudny, foremny, ozdobny, piękny, świetny; **a.** kunsztowny, mistrzowski; **6.** fałszywy, nieprawdziwy, sztuczny.

Cf **NIEPRZYPRAWNY**

AĆ